

- G. Stehli, (Oorspronkelijke titel niet opgegeven). In Nederland uitgekomen onder de titel „Wat is dat voor een dier?“, bewerkt door A. Scheygrond en M. A. Ijsseling. Zutphen 1948.
- R. Mertens, Kriechtiere und Lurche. (Kosmos) Naturführer). Stuttgart 1952.
- H. Wermuth, Die europäische Sumpfschildkröte. (Die neue Brehm-Bücherei) Wittenberg/Lutherstadt 1952.

NA DE WINTER VAN 1956

A. J. M. GARJEANNE.

De late ontwikkeling van de plantengroei in het voorjaar van 1956 heeft, na de strenge winter en het koele voorjaar, wel niemand verbaasd. In de omgeving van Den Bosch verbaasden mij echter twee dingen: in de eerste plaats het ongewone aantal exemplaren van planten, die aanmerkelijk langer waren dan het gemiddelde voor de soort; in de tweede plaats het voorkomen van een aantal planten, die in „gewone“ jaren in de omgeving van Den Bosch weliswaar niet ontbraken, maar toch slechts sporadisch gevonden werden. Het ligt voor de hand, om tenminste de epidemie van abnormale lengtegroei toe te schrijven aan het klimaat. Andere redenen die grote, of in zijn soort reusachtige exemplaren zouden kunnen veroorzaken (erfelijke aanleg, polyploidie, bastaardering) kunnen toch niet voor talrijke exemplaren in talrijke soorten worden aangevoerd. Alleen gunstige uitwendige levensomstandigheden hebben zeker wel regelmatig invloed. Daarom zijn de plekken om Den Bosch, waar ik naar forse individuen zocht, enigszins uitgezocht. Het zou bv. geen zin hebben, gewone Brandnetels van een wegrand of tussen struiken in een kreupelbosje te willen vergelijken met de soms meer dan 1½ m hoge stengels in een elzebroek of aan een rivieroever. Bovendien zijn dergelijke voor het milieu gevoelige soorten nooit in de eerste plaats gemeten.

Nu zijn er toch herhaaldelijk strenge win-

ters geweest, al of niet gevolgd door een koele lente, die niet de aanleiding werden voor een abnormale lengtegroei. Maar de afgelopen winter vertoonde een merkbare periodiciteit in de temperatuur:

Januari. Slechts lichte vorst op 8 dagen; temperatuur $\pm 3^\circ$ tot $\pm 10^\circ$ overdag.

Regen op 17, sneeuw op 7, mist op 3 dagen. Strenge vorst op 31 januari.

Februari. Zeer strenge wintermaand, met 19 ijsdagen, maar ook vele andere dagen met overdag vorst. Natuurlijk bijna geen regen, maar op 14 dagen sneeuw en op 5 dagen mist.

Maart. Zeer koel, maar niet koud, in de tweede helft steeg de temperatuur vrij regelmatig boven de 10° , met een maximum van $\pm 20^\circ$. Regen, sneeuw en mist van weinig betekenis (wel viel op vele dagen enige regen).

April. Koude, onaangename maand, met een temperatuur-gemiddelde van $3,6^\circ$ te laag.

Mei. Vrij veel zonneschijn en behoorlijke temperatuur, behalve van de 10e tot de 19e.

Om er ten slotte aan te herinneren, dat juni weer miserabel was, zonder één enkele zomerse dag en met veel te veel regen, wil ik niet verder met dit, voor Den Bosch geldende, weeroverzicht doorgaan, omdat de mogelijke invloed van het weer op de lengtegroei zijn rol nu toch wel gespeeld zal hebben.

De planten, die in dit jaar abnormaal lang

werden, kwamen hoofdzakelijk, maar lang niet uitsluitend voor onder de Cruciferen en de Compositen. Hiervan noemen we om te beginnen het Herderstasje, bekeken op 3 plaatsen: puinplaats, braakland en nog onbewerkte aarde op één van de bastions van de oude vestingwerken. Het langste exemplaar dat ik zag, mat 92 cm, maar exemplaren boven de 70 cm waren algemeen en die afmetingen liggen toch wel tamelijk veel boven de middelmaat. De planten van het bastion Oranje vormden een gesloten vegetatie van zeker 10 m² en ook hierin heb ik verschillende planten van boven 75 tot 84 cm gezien. Toen ik nog eens een kijkje naar deze kampioensherderstasjes wilde gaan nemen, bleken ze door de tuinman keurig opgeruimd te zijn. Andere lange Cruciferen waren: Hongaarse raket (zeer overvloedig) tot 1 m, Raket tot 1 m, Pinksterbloem (68 cm), Grijskruid (81 cm), enz.

Ook Compositen waren onder de langstengeligen ruim vertegenwoordigd: Gewoon kruiskruid, herhaalde malen boven 70 cm, grootste lengte 84 cm, Melkdistel 1,37 m (!), Schermhavikskruid 1,54 m, om van verschillende distels niet te spreken.

Maar ook planten van andere families deden mee aan de overdadige lengtegroei: schermbloemigen o.a. Hondspeterselie tot 1,35 m, Smeerwortel 1,85 m (!), Witte dovenetel 91 cm, enz. Als een bijzondere „uitschieter”, gevonden in mijn nieuwe woonplaats Groesbeek, vond ik een Bijvoet-exemplaar van bijna 2 m!

Het lijkt me toe, dat al deze gevallen van abnormale lengtegroei een gevolg zijn van de abnormale winterkou en het zeer koele, vochtige voorjaarsweer, dat daarop volgde. Een andere oorzaak, die algemene invloed heeft uitgeoefend kan ik niet vinden. Het optreden van talrijke individuen van

planten, die bij Den Bosch spaarzaam voorkomen en waarvan ik in andere jaren niet zou geweten hebben, waar ik een exemplaar zou hebben kunnen vinden, is een geheel ander verschijnsel, waarvoor ik geen aannemelijke oorzaak zou kunnen noemen.

Als voorbeeld noem ik hier de Schijnraket *Erucastrum gallicum* (= *pollichii*), die in het fluviaal van de Rijn en het daaraan grenzende Maasgebied tamelijk algemeen is, maar die bij Den Bosch adventief voorkomt, al is deze stad niet zo ver van de Maas verwijderd. In de lente van 1956 kwamen plotseling langs de Dommel en gedeeltelijk ook langs de Zuid-Willemsvaart vele tientallen exemplaren voor, waarbij ook zéér forse, o.a. een met onderste bladeren van 23 cm en een lengte van 71 cm. De meeste planten groeiden met ander onkruid tussen de rozenbeplanting van een singel, waar ze natuurlijk op een bepaalde tijd door de schoffel verwijderd werden. Daar ik van deze en nog enkele andere lang uitgegroeide soorten ook de stengel mikroskopisch onderzocht, kan ik mededelen, dat in al deze planten vooral de sklerenchymatische delen (die in sommige Cruciferenstengels zo goed ontwikkeld zijn en deze stengels zo taai maken) uitgesproken zwakker dan normaal waren. Ook dit is wel een gevolg van de lage temperatuur en de sterke lengtegroei, maar het heeft toch niets te maken met het plotseling en masse optreden van de Schijnraket.

Een andere in dit voorjaar ongewoon talrijke Crucifeer is de reeds genoemde Hongaarse raket, die plotseling in alle plantsoenen, in alle smalle, als afscheiding van weggedeelten dienende strookjes grond en niet alleen op ruderaal terreinen of stationemplacements optrad. Zoals reeds gezegd, kwamen niet alleen vele, maar ook

Fig. 1. *Pijlkruidkors bij Vught.*

zeer grote exemplaren telkens voor. Op een enkele plaats bij Vught, langs een wegberm groeide Pijlkruidkors bij honderden (fig. 1).

Tenslotte een voor mij om Den Bosch onbekende verschijning: Heelbeen. Dit plantje, dat bij Venlo en Roermond in grote hoeveelheden te vinden was, vond ik hier plotseling langs de spoorweg door de Langstraat en op enkele akkers bij Deutenen en Vlijmen, dus niet zover van de spoorweg af. Ik heb geen idee hoe deze soort hier terecht is gekomen, maar ik

weet wel, dat ze in 1955 ten minste langs de spoorweg nog ontbrak.

Als nu werkelijk de epidemie van extra lengtegroei iets te maken had met het wel steeds koude of koele, maar toch periodisch wisselende klimaat in het voorjaar van 1956 en we moeilijk kunnen aannemen, dat 1957 ons weer zo'n onaangename surprise zal brengen, moeten dan ook extra lange planten in het volgende voorjaar minder opvallend talrijk zijn. Ik zal er in mijn nieuwe woonplaats naar uitkijken.